

Dwe me Abongwen me mwaka 2022

Yale Institute for Global Health

1. Ebola obedo Ngo?

Ebola obedo two ame neko dano kun kudi moro ee ame mio. Ebola romo maki ka yin igudde kede Olik onyo Onger/Ayom kede dang ikare okene ka igudde kede dano ame tye kede two Ebola ikome. Ebola kobo oyot-oyot iyi akina jo, neko dano dang oyot-oyot ento romo gengere. Ka dano ocako nwongo kony me otyat con, rwom me too adano romo dok piny tutual.

2. Dano ame tye kede two Ebola romo kobo oko oyot-oyot akdi kono ben ni anenere pwod pe ru okato kan aler?

Danop ame tye kede two Ebola pe romo okobo oko opyot-oyot ame pwod pe ru okato kan aler. Kare me Ebola tero kare ame romo nino 2-21 eka te tego.

3. Anyut me Ebola ni bedo ningo?

Dano ame tye kede two Ebola bedo kede kodi anyut man ame oryeo piny kani:

- Ngico kede Lyeto (man bino ager dang dok rii naka-naka ikom dano)
- Komi bedo rerema (polere kori e name bedo rem kare ducu)
- Inwongo mwonyo jami ducu tek-ateka
- Abarwic
- Alema cwiny, Ngok (ngoko remo)
- Cado (cado ame obedo remo-remo)
- Pii tum ikomi (pig wangi bedo pe, lebi bedo twoo-atwoa, wangi dang bedo logo-logo)
- Del kmi kukuca
- Ikare okene remo bedo cwer idogi, ite wangi, wumi, yiti kede dudi. Pire tek me ngeyo ni dano romo kobo twp man ka anenoro acel onyo en okene mere ocako nyutte oko kan aler.

Anyut me two Ebola Apapat

Ngico onyo Lyeto ame ngole angola

Abar wic

Okulumizibwa mu nnyingo

Okuwulira ng'oweddemu nnyo amaanyi

Amabwa mu mumiro

Okusesema

Embiro ezirimu olusaayisaayi oba omusulo ogulimu olusaayisaayi

Ebitundu by'omubiri eby'enjawulo okuvaamu omusaayi

4. Dano ame tye kede two Ebola romo bwot?

Ee. Gum adano man me kwo mere romo mede ape twere ka dano man onwongo kony me otyat con.

5. Ka dano ame Ebola omako eka tye bwot, dano man dok romo kobo two man?

Pe. Ento opmio remo me kom dano ame obedo itow man ame en pwod pe ru odok paco me moko ka kudi me Ebola dong pe tye ikome. Itung cel kono, jo ame ocang itwo me Ebola man myero pe myero ribere iyore me butu iyi kin ico kede dako pi kare ame romo dwete adek nikwanyo ka otic gini kede opira/rocbol.

6. Ebola dang romo kobo kede lao dog dano?

Ee. Kudi me Ebola romo kobo kedo lao dog kede jami okene me kom dano ame yoyom onyo obedo pii-pii calo nyongo, lac, kwir, pii-pii me kom dako, pii me wum dano (otwonyo), kede remo. Ka jami ame obedo pii-pii ni ogudu del kom dano, wangi onyo dog dano, gin dango romo nwongp kudi man me Ebola ni.

7. Ebola dang romo kobo kede kwok?

Ee. Ginoro keken ame obedo pii-pii ame yaa ikom dano ame tye kede Ebola ame kwok obedo gin acel iye nwongo dong tye kede kudi me Ebola.

8. Ebola dang romo kobo kai moto cing dano?

Ee. Mako cing dano ame tye kede atwoyo two Ebola romo kobo two Ebola.

9. Yore ango ame an aromo moto kede dano ka pe pore me mako cing dano?

Pore me gengo mako cing dano pien pe ber ikare man me two Eboola ni onyo ikare ame Ebola pwod ocakere acaka. Yin iromo moto jo kun itingo ka cingi onyo iyengo ka wii. Pire tek me lwoko cingi kede cabun karacel kede pii acil kare-ikare.

10. Akina na karacel kede dano/jo ame otamo ni tye kede two Ebola myero bed aromene?

Lagoro yii akina ni pire pe tek. Ebola kobo ka igudu pii-pii me kom dano ame tye kede kudi man. Ento, ka ingeo dano moro ame otamo nit ye kede kudi me Ebola ikome, okwai me miyo ngecere oko iotyat ame cegi kedi oyot-oyot kede dang winy tam ibot odiro me yotkom. Pe igud onyo imak ginoro keken ame dano ame otamop nit ye kede Ebola otio kede.

Transmission of Ebola

Remo

Lao Dog Dano

Nyongo/Coo /Cet dano

Lac

Ngok

Kwok

Jami abibit ame dano ame Ebola tye kede kudi me Ebola otio kede

Mako lee tim/lum akadi kwo onyo otoo oko

Bongo olile ame atwoo me otio kede

KOBO ATWO EBOLA KUN BEO IKOM LEE

11. Ngo agenga camo ringo Lee-tim?

Pe icam ringo me lee-tim ikare me two ebola. Lee me lum obedo gin ace lame kelo kudi me Ebola. Ayom/Onger, Abim, Olik, kede leyi ducu ame otoo ken gii myero pe ogud onyo ocam ringo gii.

12. Ka ringo me Lee-tim otedo te cek aber onyo otolo oko, man pore me acama?

Pe. pien ikare me dwaro, yango kede yubu ringo man, nwongo jo okene ogude oko kede kudi ame kelo two Ebola. En kit ame kudi man kobo kede eno kede man obedo tyen kop ame mio pe pore me gudu onyo camo ringo me me lee-tim.

13. Pore ma an gengere ikom riongo me lee-tim ducu onyo myero agengere keken ikom ringo ayom/onger kede olik keken?

Ikare ame two Ebola tye kede, pore me gwokere icamo ringo me lee-tim ducu pien man nwongo pe ber pien romo miyi two Ebola.

14. Ebola romo bedo ikom gwen, dyegi onyo dok?

Pe. Pe tye gin ame nyuttu ni two Ebola kede jami ame ogwoko paco calo gwen, dyegi onyo dok. Kono ka ringo me lee-tim en ame tye arac ape twere.

15. Ce ni awek dong camo rec oko?

Pe. Rec ayela moro pe iye. Pe tye anyut ame kubu two Ebola kede Rec.

16. Aromo nwongo two Ebola kun bedo iyi Lac kede Cet Olik?

Ee. Olik kobo kudi ame mio Ebola. Yin iromo nwongo two Ebola ka igudu lac onyo cet Olik. Pe igudi akadi naka pii-pii moro me kom olik onyo cet olik ikare ame Ebola pwod pe onyo ikare ame Ebola tye kede.

17. Ikare me kot, olik bedo apol ape twere dang gin olik camo Aeme. Myero dong awek camo Aeme oko?

Pe. Yin myero imede kede camo Aeme ento myero ilwok Aeme oko ame pwod pe ru icamo. Dok MYERO PE icam Aeme ame Olik okao.

KITE ME CANGO TWO EBOLA

19. Atim ngo ka atamo ni atye kede two Ebola?

Yin myero iwot oko naka iotyat ame cegi kedi me moko kede nwongo kony me cango.

20. Kwene ame aromo wilo iye yat me cango Ebola?

Pe tye kit yatoro keken ame otio kede me cango Ebola. Wot atir naka iotyat ame cegi kedi me wek inwong kony me cango oyot-oyot. Yin itye kede gum me cango kede bedo kwo ka iwoto oko iotyat con bot odakatale ame tye kede ngec. Yin dang iromo nowngo kony okene apapat kede kony me anyutogo ame man ducu mio yin ibedo dano akwo.

21. An awinyo ni ocobo jo kede pico iotyat eka ote neko gii oko. Man kop ateni?

Man obedo kop me anii/goba. Kadi kono jo too kede two Ebola, ento otwo okede gite cang aber. Gum me bedo akwo tye malo ka icako nwongo kony me dakatal con. Jo ducu ame tye atwoyo two Ebola nwongo kony me dakatal ame ber adong loo ducu. Odakatale tye atiyo tic atek me laro kwo otwo kede dang me neno ni gin ocang eka ote dok ipaci gii. Iotyat kunu, odokatale tio kede yore magi me me cango Ebola:

- Dwoko lyeto piny
- Dwoko rem piny
- Miyo kwon cem apapat
- Medo pii ikom atwo
- Gengo kudi okene ame romo mako atwo
- Kede dong kite yore me cango okene ame pore pi atwo.

TAM AME JO JENGERE IKARE DUCU:

22. Tye Ateni ka irubu Tangawici, Kic, Galik, Atungulu kede Nyig Olok romo cango Ebola?

Pe. Man pe kop ateni. Pe tye yenoro me te kwaro moro kene ame romo cango Ebola. Yin myero iwor atic naka iotyat ame cegi kedi me wek inwongo kony aber medo kede cango ka yin onyo ngatoro okene tye atamo/abyeko ni etye kede two Ebola. Yin itye kede gum adwong tutual me bedo akwo ka iwoto idakatal Akaka mede kede bedo paco.

23. Wan dang owinyo ni mato iguli/arege/kongo gengo kudi me Ebola ikobo. Man kop ateni?

Pe. Man pe kop ateni. Kongo pe gengi yin inwongo kudi me Ebola ka yin igude kede kudi man. Me ateteni, mato kongo atek-ateka balo yot akomi.

24. Man kop ateni ni Ebola obedo ceno?

Pe. Man pe kop ateni. Ebola obedo two ame kudi en ame kelo kun kobo kun beo ikom leyi me tim/lum. Dano ame tye kede dang romo kobo ikom awotere ame pe kede.

MIYO NGEC AME KWAKO EBOLA

25. Aromo goyo cim onyo cwalo kwena/mecej me miyo ngec am kwako two me Ebola?

Ee. Nama me miyo Ngec tye **0762 640 374 (MTN) 0708 062 203 (AIRTEL)**

26. Yore me ngiyo kit ame two man tye kede tye ningo I Uganda kan?

Yore me ngiyo kite ame two man tye kede I Uganda kan tye malo tutual ame romo konyo me nwongo dano ame tye kede Ebola kakanoro keken I Uganda kan. Uganda dang tye kede diro/ngec me pimo kudi me Ebola iyi kana me otimo iye ikweda me two apapat (Uganda Virus Research Institute Entebbe).

27. An aromo gwoko dano ame otamo ni tye kede two Ebola Paco?

Pe. Man nwongo itye imedo peko pi dano man, yin ikomi kede jo ame bedo ikabedo man pien, two ni romo kobo oyot-oyot iyi akina dano. Dano ame tye kede two me Ebola myero nwong kony apapat iotyat atidi onyo en adwong.

KIT AME ABUMENTE/GAMENTE TYE ATIC KEDE

28. Yore ango ame Abumente okato kede me kwedo jo ame tye adonyo I Uganda?

Minicitri me Yotkom tye atic iyuba me kato kede papara me apeny apapat ame myero okwed kede jo ducu ame tye adonyo I Uganda. Otic me yot kom ducu ame tye iwang apoki me ugand akede lobe okene otyeko nwongo pwonyere apapat ame mako Ebola dang gin romo neno eka te ngeyo dano ame otamo ni tye kede two Ebola ikare ame en tye adonyo onyo awot ilobo aooko.

29. Yuba ango ame Abumente tye kede me cwalo ngec apapat ame kwako two Ebola naka bot jo ame tye itedero?

Abumente tye acego yore me keto ngec bot otela me dini apapat, otela me school kede iryonget apapat ame tye atic iyi akina paco. Man, ngec ducu ame amite bino tunu bot jo ducu ame bedo itedero kun kato ikabedo apapat. Otyeko dang yubu jami me keto lok apapat acalo papara ame ocoo iye ngec apapat kan dang obedo popoko ikabede apapat ame two man omako jo iye. Otio dang kede TV, Radio kede kwena/mecej me miyo ngec tunu bot jo ame bedo itedero.

30. Abumente tye kede yuba me cego wang kio/lobo kede lobe ame orume/ogure?

Pe. Ikom kare ni, pet ye yuba moro keken me cego wang kio onyo me gengo wot ikabede ame two man obedo iye. Ento, okwao jo ducu me bedo ame wang gii twolo ikare ducu kun dang ogengere ikom jami mogo kede miyo ngec idakatal ame cegi kedi ka otyamo ni dano moro ni tye kede anyut me two Ebola.

Pi ngec okene pi kit ame myero ogeng kede Kudi me Two Ebola, kubere kede: Dul ame keto ngec me Yotkom, Jang dul me Yotkom ame mio pwony apapat ame nwongere ite Minicitri me Yotkom.

Mii ngec ducu ame mako two me Ebola I otyat ame cegi kedi oyot-oyot. ONYO cwal KWENA me NONO bot dul me Ureport ame nama mere tye 8500 onyo goo cim me nono ame nama mere tye 0800100066/0800203033.

Dul ame loo kop me keto ngec me Yotkom, Miyo Pwony kede Ngec apapat ame tye ite Minicitri e name okato kede yuba man.